

Wiktor Gramatowski

"Dizionario degli Istituti di Perfezione", T. I-IV, diretto da Guerrino Pelliccia e da Giancarlo Rocca, Roma 1974-1977 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 21/3-4, 247-249

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dizionario degli Istituti di Perfezione, diretto da Guerrino Pelliccia (1962—1968) e da Giancarlo Rocca (1969—) Roma Ed. Paoline 29×21 cm. t. I (Aa — Camaldoli) 1974 s. XXXIV, 2 nlb., kol. 1728; t. II (Cambio — Conventualesimo) 1975 s. XXXVI, 2 nlb., kol. 1726; t. III (Conventuali — Figlie di Santa Rita) 1976 s. XXVI, 2 nlb., kol. 1734; t. IV (Figlie di Santa Teresa — Intreccia'agli) 1977 s. XXVI, 2 nlb., kol. 1734.

Różnego rodzaju wspólnoty poznajemy poprzez powstanie, rozwój oraz ich działalność. Powyższe elementy, jak widać z pierwszych czterech tomów *Słownika*, znalazły się w centrum uwagi redaktorów. Krótką genezę dzieła z omówieniem pierwszego tomu przedstawił o. J. R. Bar, OFM. (zob. *Prawo Kanoniczne* R. 19: 1976 nr 1—2 s. 283—5). Przystąpienie do współpracy z redakcją *Słownika* naukowców tej miary, jak Maur Cocheril, Jean Gribomont, Jean Leclercq, Tomás Spidlik, Willibrord Witters, Raymond Hostie, David Knowles, Christine Thouzellier i Yves Dossat zapewnia wydawnictwu odpowiedni poziom. Redakcja ściśle współpracuje z poszczególnymi zgromadzeniami zakonnymi i instytucjami w opracowaniu poszczególnych haseł, dotyczących bądź to ogólnej charakterystyki danego zgromadzenia, bądź też hierarchii wewnątrz-instytucjonalnej, jak np. przy hasle: Fratello 4 (kol. 762—94). Wśród autorów zauważamy też 13 Polaków, wśród których jednego księdza diecezjalnego i dwunastu należących do różnych społeczności zakonnych.

Słownik informuje o zakonach, zgromadzeniach zakonnych, instytucjach i życiu zakonnym w najszerszym tego słowa znaczeniu. Podstawowy człon *Słownika* tworzą hasła — w układzie alfabetycznym — dotyczące wspólnot zakonnych i instytucji, ich założycieli i reformatörów o zróżnicowanej objętości. Hasła — artykuły odnoszące się do mniejszych wspólnot opracowano według następującego schematu:

1. Nazwa zakonu, zgromadzenia czy też instytucji w języku włoskim; następnie w języku kraju, w którym wspólnota powstała, względnie nazwę powszechnie przyjętą;
2. prawo — papieskie czy diecezjalne — na mocy którego dana wspólnota istnieje;
3. rozwój historyczny często z podaniem ostatnich danych liczbowych;
4. cel zadania i duchowość wspólnoty;
5. adres domu generalnego;
6. bibliografia.

Niektóre hasła opracowano wyłącznie na podstawie materiałów ar-

chiwalnych nadesłanych z poszczególnych instytutów, np. *Cirenee* 2 (kol. 1033), zgromadzeń, zob. *Compagnia di Cristo Re* 2 (kol. 1260—61), czy też znajdujących się w archiwach Kongregacji, np. *Compagne di Gesù* 2 (kol. 1258), podobnie *Compagne di Sant'Angela* 2 (kol. 1259).

Hasła wielkich rodzin zakonnych poprzedza ogólna charakterystyka, dysponująca bogatymi zestawieniami statystycznymi i przedstawiająca profil duchowy, zindywidualizowany w poszczególnych wspólnotach, np. *Francescane* 4 (kol. 182—216), *Francescanesimo* 4 (kol. 446—64), *Domenicane* 3 (kol. 780—93) itd.

Hasła o dużej objętości, np. *Frati Predicatori* 4 (kol. 923—70) dzielą się na rozdziały omawiające: I. Fundację. II. Syntezę historyczną. III. Życie duchowne i świętość. IV. Działalność apostołską. V. Działalność naukową. VI. Trzeci zakon. W tym konkretnym wypadku, hasło powyższe opracował jeden tylko autor, dołączając wspólną bibliografię. Inne hasła, np. *Compagnia di Gesù* 2 (kol. 1261—1343), opracowało kilku autorów:

I. Struktura. II. Historia. III. Duchowość. IV. Misje. V. Teologia. VI. Filozofia. VII. Pedagogia. VIII. Nauki ścisłe. IX. Katecheza. X. Nowe środki przekazu społecznego. X. Architektura.

Oprócz haseł fundamentalnych, przedstawiających duchowość, na podłożu której powstała większa ilość zakonów i zgromadzeń, spotykamy inny rodzaj haseł o charakterze ogólnym, np. *Fondatore* 4 (kol. 96—108), *Fondatore — Fondazione* 4 (kol. 108—13), *Fondazione di un Ordine Religioso* 4 (kol. 113—16).

Dizionario degli Istituti di Perfezione nie ogranicza się jedynie do przedstawienia poszczególnych instytutów zakonnych, lecz podaje także zagadnienia dotyczące całokształtu życia tych wspólnot. Może o tym świadczyć przykładowo hasło *Formazione* 4 (kol. 131—45) uwzględniając punkty: I. Wyjaśnienie znaczenia słowa formacja i pojęcia pokrewne. II. Elementy formacji. III. Przedmiot formacji. IV. Cel formacji. V. Formacja jako rozwój.

Innym przykładem jest hasło *Direzione Spirituale* 3 (kol. 530—48), *Iconografia monastica Orientale* 4 (kol. 1568—96) — bogato ilustrowane, czy *Iconografia dello stato religioso* 4 (kol. 1596—1620).

Z punktu widzenia prawa kanonicznego niezwykle interesujące są takie hasła, jak: *Documenti Pontifici di approvazione* 3 (kol. 751—77), — na który to temat nie ma bibliografii a opracował je o. J. Torres, archiwista Kongregacji do Spraw Zakonów i Instytutów Świeckich —, *Diritto ecclesiastico* 3 (kol. 548—55), *Diritto ecclesiastico carolingio* 3 (kol. 555—65), *Diritto ecclesiastico francese* 3 (kol. 565—71), *Diritto ecclesiastico italiano* 3 (kol. 571—81), *Diritto ecclesiastico missionario* 3 (kol. 581—94), *Diritto ecclesiastico romano* 3 (kol. 594—99), *Diritto liturgico dei religiosi* 3 (kol. 599—602), *Diritto monastico* 3 (kol. 602—20), *Diritto penale dei religiosi* (z odsyłaczem do haseł pena), *Diritto dei religiosi* 3 (kol. 620—65), *Diritto religioso comparato* 3 (kol. 666—67), *Diritto e vita religiosa presso gli orientali uniti* 3 (kol. 673—99).

Hasło *Foro interno e foro esterno* 4 (kol. 146—55) przedstawia w sposób bogato udokumentowany rozwój historyczny tego zagadnienia prawnego i stosowanie go w konkretnym życiu wspólnotowym.

Godne uwagi są hasła przedstawiające życie zakonne w kontekście historycznym danego państwa, np. *Francia* 4 (kol. 536—79), *Germania* 4 (kol. 1063—98) czy *Giusepinismo* 4 (kol. 1357—67). Z zainteresowaniem oczekiwać będziemy hasła *Polonia*, które ukaże się w jednym z następnym tomów.

Omawiana publikacja powinna zainteresować wszystkich, którzy zajmują się życiem zakonnym. Wartość *Słownika* podnosi uwzględnienie przy opracowaniu haseł zdobyczy nauk: pedagogiki, socjologii i psychologii. *Słownik* stanowi niezbędną pomoc dla badaczy historii Kościoła ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących kształtu życia wspólnotowego.

Ks. Wiktor Gramatowski SJ

Elsa Marantonio Squerzo, Evoluzione storico-giuridica dell'istituto della sepoltura ecclesiastica, Dott. A. Giuffrè editore, Milano 1976 ss. 345

Rozprawa o rozwoju historyczno-prawnym instytutu pogrzebu kościelnego budzi zainteresowanie nie tylko ze względu na aktualność samego przedmiotu badań ale również dlatego, że wypełnia ona lukę w literaturze kanonistycznej. Dzieli się na 5 rozdziałów: o rozwoju niektórych terminów prawa rzymskiego przyjętych w prawie kanonicznym, o pogrzebie w odniesieniu do miejsc — kościoły i cmentarze, o pogrzebie kościelnym w odniesieniu do podmiotów, o znaczeniu woli podmiotów posiadających prawo bierne i o ocenianiu norm stanowionych na wypadek braku wyraźnej woli oraz o kościele urządzającym pogrzeb. Indeks cytowanych autorów oraz wykaz terminów i rzeczy znaczących zamyka rozprawę.

W pierwszym rozdziale znajduje czytelnik omówienie zakresu treści i rozwoju semantycznego wyrazów używanych w prawie rzymskim: *locus, purus, locus, sacer, sanctus, religiosus, loca sacra, res sacrae, sanctae, religiosae* oraz w prawie kanonicznym: *loci sacra, sancta, religiosa, res sacrae, sanctae, religiosae*. W podobny sposób przebadano wyrazy: *sepelio, sepulcrum i sepultura*. Dodano omówienie aktualnego zakresu wyrazu *sepultura*. Badania oparte są na szerokiej podstawie źródłowej i leksykograficznej. Wykorzystano też autorów dawniejszych i nowszych. Wyniki oryginalnych dociekań budzą zaciekawienie.

Drugi rozdział traktuje najpierw o miejscach pogrzebu w prawie przedkodeksowym. Zaczyna się omówieniem *sepulcrum* w początkach chrześcijaństwa w świetle źródeł historycznych, teologicznych i literackich. Mówi o znaczeniu grobu w życiu społeczności chrześcijańskiej.